

УДК 271:930.2

О. І. Безей,*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Львівський інститут економіки і туризму*

ЛАВРІВСЬКИЙ СВЯТООНУФРІВСЬКИЙ МОНАСТІР У ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: ІСТОРІЯ ТА ДУХОВНО- ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Висвітлюються основні події з історії Лаврівського Святоонуфріївського монастиря в ХХ – на початку ХХІ ст. Досліджується духовна, культурно-просвітницька праця монахів обителі. Аналізується діяльність монастиря як значного духовного, культурно-освітнього, паломницького осередку після його відновлення у 1990-х рр.

Ключові слова: Лаврівський монастир, історія, духовно-просвітницька праця.

ЛАВРОВСКИЙ СВЯТООНУФРИЕВСКИЙ МОНАСТЫРЬ В ХХ – В НАЧ. ХХІ В.: ИСТОРИЯ И ДУХОВНО- ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Рассматриваются основные события по истории Лавровского Святоонуфриевского монастыря в ХХ – в нач. ХХІ в. Исследуется духовный, культурно-просветительский труд монахов обители. Анализируется деятельность монастыря как значительного духовного, культурно-образовательного, паломнического центра после его восстановления в 90-х гг. ХХ века.

Ключевые слова: Лавровский монастырь, история, духовно-просветительский труд.

LAVRIV SVIATOONUFRII MONASTERY IN THE XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY: HISTORY, SPIRITUAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY

The major events in the history of the Lavriv Sviatoonufrii monastery in the XX – the beginning of the XXI century are highlighted. The spiritual, cultural and educational work of the monks of the monastery is studied. The activity of the monastery as a significant spiritual, cultural, educational, pilgrimage center after its renovation after 90s of the XX century is clarified.

Keywords: Lavriv Sviatoonufrii monastery, history, spiritual and educational work.

Старосамбірщина – край, відомий багатими природними ресурсами та історико-культурною спадщиною. На території сучасного Старосамбірського району Львівської області здавна знаходилося багато монастирів. Наприкінці XVIII ст., коли внаслідок т.зв. Йосифінської реформи австрійської влади більшість їх було ліквідовано, залишилося два греко-католицьких у Лаврові та Добромилі та римо-католицький у с. Сусідовичі. В кінці XIX – XX ст. були засновані жіночі згромадження, що мали свої доми в Добромилі, Старому Самборі, Хирові, єзуїтський конвікт у Хирові. Серед них особливої уваги заслуговує Лаврівський Святооуфріївський монастир.

Існує значна наукова література про зазначену чернечу обитель. Виникнення та історичний розвиток Лаврівського монастиря ґрунтовно досліджували М. Швед [19], М. Голубець [9], І. Мицько [12]. Окремі питання проаналізували В. Січинський – архітектуру [16], М. Рожко – архітектурно-археологічні аспекти [15], І. Луб – лаврівський пом'яник [11], М. Каровець – прилучення монастиря до Добромильської реформи [10], Р. Лукань, І. Филипчак – діяльність державної окружної школи при монастирі у Лаврові [1], [17], О. Рогов – фрески церкви св. Онуфрія [14].

Водночас, при значному інтересі дослідників до відомого чернечого осередку, недостатньо висвітленою є історія та духовна, культурно-просвітницька праця ченців обителі у новітню добу. Метою статті є з'ясувати основні історичні події та напрямки духовно-просвітницької роботи Лаврівського Святооуфріївського монастиря у XX – поч. XXI ст.

У першій пол. XX ст. Лаврівський Святооуфріївський василіанський монастир був одним із найбільш відомих у Східній Галичині. Він був другою обителлю, де розпочалася славнозвісна Добромильська реформа василіанського чину 1882 р. під проводом єзуїтів, що позитивно вплинула на розвиток галицького греко-католицького чернецтва. Внаслідок реформи підвищився культурно-освітній рівень ченців, було засноване Апостольство Молитви, з особливою пошаною щороку відзначалося свято Пресвятого Серця Христового, ювілей 300 річниці смерті св. Йосафата (1923 р.) та реформи чину (1932 р.) [10, с. 296]. Були запроваджені такі нововведення, як набожество до Христового Серця в травні та червні, засновано товариство Апостольство Молитви, вірні почали святкувати перші п'ятниці та неділі в місяці [4, арк. 43]. Це позитивно позначилося на релігійності місцевого населення.

Після того, як було побудовано нове приміщення монастиря, у 1906 р. до Лаврова знову перенесли філософські студії, що існували

тут до 1914 р. і потім відновилися у 1915 р. [4, арк. 38]. У 1907 р. в Лаврівському монастирі було 9 студентів філософії (серед них і майбутній Перемишльський єпископ о. Й. Коциловський), у 1908 р. – 6, 1909 р. – 13, 1910 р. – 14, 1911 р. – 20, 1912 р. – 17, 1913 р. – 8, 1914 р. – 10 [4, арк. 49].

У 1913 р. ігуменом Лаврівського монастиря та завідателем греко-католицької парохії був о. А. Калиш. Ніби передчуваючи майбутню війну, у 1913 р. «лаврівські питомці виїхали у Львів привчити обслуги ранених і недужих на случай війни» [4, арк. 47]. У цьому ж році збільшилася еміграція лаврівських селян в Америку, тоді виїхала майже вся молодь [4, арк. 48].

Незабаром після початку війни 30 ченців з Лаврова взяли для обслуги військових шпиталів [4, арк. 53]. Монастир потерпів під час відступу австрійських військ. Після відходу військових до Лаврова «збігалися» також ченці з інших монастирів, протоігумен о. П. Філяс з 30-ма монахами виїхав з Лаврова до Хорватії, оскільки не міг знайти приміщення в Угорщині [4, арк. 54]. Під час перебування в Галичині російської армії в Лаврівській обителі також проживали військові, зокрема, генерали Пряслов, Косовський, Копчев, проводилися часті ревізії та реквізиції. Керував монастирем тоді о. М. Галуцинський. Він мав багато клопотів: їздив зі скаргами про грабунки до кн. Гагаріна в Старий Самбір, не допускав православних священників до монастирської церкви, де й надалі відправлялись богослужіння [4, арк. 55]. У травні 1915 р. до Лаврова повернулося австрійське військо, а згодом повернувся лаврівський настоятель та інші ченці із протоігуменом П. Філясом.

У важкі часи Першої світової війни монахи старалися «привчити за всяку ціну парохіян» до участі в богослужіннях, підтвердженням цього є «створення оркестри з місцевої молоді, що під проводом о. Мрозовського грала в часі богослужінь у церкві» [4, арк. 51]. Вижити в складних суспільно-політичних умовах допомагала Апостольська Столиця, яка на початку 20-х рр. надавала матеріальну допомогу. Відомо, що зусиллями Лаврівських монахів тоді функціонувала т.зв. «Американська кухня» для парафіян [4, арк. 60].

Вже у 1915 р. розпочалося викладання теології та філософії [4, арк. 56]. Упродовж 1916 – 1917 н. р. богослов'я навчалося 12, а філософії 5 осіб, викладали о. Й. Коциловський, о. П. Кисіль та інші відомі релігійні діячі [4, арк. 56]. У 1917 р. в Лаврівському монастирі відбулося урочисте святкування 50-літнього ювілею канонізації св. Йосафата. У 1917 – 1918 н. р. тут діяли богословські студії, на яких навчалося 16

осіб [4, арк. 58]. Теологічні та філософські діяли у 1919 – 1921 н. р., теологічні у 1921 – 1922 н. р., філософські у 1923 – 1924 рр. Пізніше, упродовж 1924 – 1936 рр. в Лаврові діяли гуманістичні студії [4, арк. 63]. Оскільки монастир не міг помістити значну кількість молоді, за ігумена о. О. Бурдяка (1921 – 1928 рр.) добудовано нову частину дому із залами для викладання та рефектарем. Директором студій довгий час був о. Л. Березовський (1928 – 1931 рр.), колишній довголітній редактор «Місіонаря» та ректор греко-католицької Колегії в Римі [4, арк. 63].

У 1934 р. на зміну гімназійним студіям в Лаврівському монастирі знову почали викладати богослов'я (курс якого тривав 4 роки), усіх учнів в 1936/37 н. р. було 31 особи, у 1937/38 н. р. – 30 [4, арк. 83–83]. Програма навчання тут була такою ж, як і у вищих класах світських гімназій, крім того у 8 класі викладали риторику, де студенти повинні були проголошувати по дві проповіді на рік перед усією спільнотою. Після проповіді кожного дня відбувалося публічне обговорення та критика проповіді. Навчання в лиці проходили щодня зранку та після обіду крім четверга, коли в другій половині дня була спільна двогодинна прогулянка до лісу чи у гори. Раз у місяць був вільний від навчання день, коли учні піднімалися в гори, наприклад, гору Мазуру біля Грозьови [13, с. 32].

У 1919 р. в Лаврівському монастирі було з ігуменом 30 монахів. Ігуменом монастиря був о. Діонісій Ткачук [3, арк. 3]. У 1931 р. в Лаврівському монастирі проживало близько 50-ти монахів, на утримання одного припадало 1019 зл. 80 гр. [6, арк. 5]. З канонічної візитації за 1932 р. слідує, що монахів було близько 50 чоловік, на утримання одної особи в середньому припадало біля 900 зл. [6, арк. 11]. У 1933 р. у монастирі було близько 55 монахів [6, арк. 14]. У 1934 р. в Лаврівському монастирі було 5 отців: ігумен о. Модест Пелех, о. Юліан Дацій, о. Володимир Гайдук, о. Рафаїл Лотоцький, о. Єремія Брода. Крім них в обителі проживали магістр Павло Розкіп, 34 схоластики, 11 братів та 5 хлопців [6, арк. 25–26].

У 20–30-х рр. ХХ ст. Лаврівський монастир знаходився у стані розквіту, будучи духовною столицею наддністрянського підгір'я Західної Бойківщини. Дуже багато людей приходили до чудотворної Ікони Пресвятої Богородиці, яку перенесено сюди із скасованого Білинського монастиря 1811 р. У 30-х рр. Лаврівський монастир виступав осередком Апостольства Молитви та Культу Христового Серця [13, с. 37]. У монастирі урочисто відзначали свято св. Онуфрія, на храмове свято Воздвиження Чесного Хреста зазвичай приїжджав Перемишльський єпископ Йосафат Коциловський [13, с. 33].

Лаврівські монахи значну увагу приділяли релігійному вихованню молоді, зокрема, на урочистому причасті, що відбулося 18 червня 1936 р. у Лаврові з нагоди 25-ліття проголошення декрету Пія Х про допущення дітей до св. Причастя було близько 2 тис. дітей із двадцяти трьох сусідніх громад – крім Лаврова, з Старого Самбора, Бабини, Лінини, Турки, Головецька Долішнього, Лужка, Галівки, Грозьової тощо. На святі був Перемишльський владика Й. Коциловський, багато священників, катехитів, учителів [7, с. 2].

Поруч із релігійною роботою, Лаврівський монастир здійснював культурно-освітнє виховання. Наприкінці 20-х рр. тут діяв гурток василіанської молоді ім. св. Йосафата «Самоосвіта». На його зібраннях, які присвячувалися важливим діячам, подіям, як М. Шашкевичу, Б. Лепкому, зачитувалися виклади, влаштовували театральні вистави, концерти. Гурток опублікував два номери «Ідеї», декілька номерів «Перших проміннів». У Лаврові також видавали рукописний часопис «Пробійні Струї» (1928/1929 рр.), гумористичний часопис «Схоластикос» (Ч. 1–4), двомісячник «Заграва Світанку» (1932/1933 рр.), у 1929 р. видали рукописний ювілейний «Альманах» в честь св. Василя Великого, у 1933/34 рр. тут видавали рукописний часопис «Веселка», у 1934 р. гумористичний часопис «Реп'ях» [4, арк. 70-71].

На початку ХХ ст. у монастирі був створений церковний музей, де була багата колекція старовинних ікон XV – ХVІІІ ст. Лаврівські монахи брали активну участь у світських культурно-освітніх заходах – в роботі читальні «Просвіти», кооперативному руху, народній школі [7, с. 2]. Лаврівський монастир був не лише важливим релігійним центром, але й культурним осередком краю. Крім духовної праці, за старанням отців-парохів, зокрема професора математики та фізики у Лаврові о. Мрозовського, читальня при монастирі готувала (театральні) вистави для парафіян [4, арк. 44]. Монастир також надавав допомогу в будівництві читалень в сусідніх селах [4, арк. 79].

Обитель часто відвідував митрополит А. Шептицький, зокрема, відомо, у березні 1910 р. – тоді він, за свідченням П. Демчука, писав послання [2, арк. 16 зв.], працював у бібліотеці-архіві [4, арк. 45]. Очевидно, митрополит отримував тут душевний спокій і творче нахнення, оскільки відомою його картина «Пейзаж з Лаврова». Гостював він у Лаврові у 1912 р., квітні 1913 р. – тоді викладав філософію та візантійське мистецтво [4, арк. 47], у березні та травні 1914 р., коли перекладав правила св. Василя, викладав логіку Аристотеля [4, арк. 51]. Приїжджав А. Шептицький сюди у 1926 р. – тоді щодня після Служби Божої він у парку розповідав про події періоду реформування

василіанського чину, перші місії реформованих василіан, свої подорожі до Європи та Канади [13, с. 35].

У Лаврівському монастирі відбувалися зустрічі з ченцями інших монастирів та згромаджень. У 1914 р. у Лаврові перебував редемпторист о. Екскрайверс, що півроку вивчав східний обряд та українську мову [4, арк. 51]. У липня 1929 р. до Лаврова на прогулянку «прийшов цілий Доброміль» [5, арк. 23].

Монастир завжди приваблював до себе науковців, митців, які досліджували історію, архітектуру, фрески. Як вище зазначено, його архів славився цінною книгозбірнею, в якій були відомі «Лаврівські пергамяні листки» з XII – XIII ст., твори Захарія Копистянського, Петра Могили, Йоаникія Галятовського, Лазара Барановича та ін. [13, с. 30], зберігав грамоти князя Лева, кириличні грамоти та багато інших цінних документів [19, с. 41]. Обитель відвідало багато відомих діячів української культури: письменники І. Нечуй-Левицький, Я. Головацький, І. Франко, історики – М. Грушевський, І. Крип'якевич, культурно-освітні діячі – І. Филипчак, М. Скорик, О. Барвінський, В. Щурат, О. Колесса та інші, які досліджували різні аспекти діяльності монастиря [19, с. 89], В. Дорошенко Г. Лужицький, Й. Скрутень, М.Голубець [13, с. 35]. У 1918 р. у Лаврові був І. Свенціцький, що цікавився лаврівською старовиною: поліхромією, іконою Матері Божої та іншими образами XVIII ст., дзвіницею, де, зокрема, знаходився дзвін, який вилив на Лемківщині священик Стефан Чернявський у 1708 р. [4, арк. 59].

4 червня 1933 р. після закінчення з'їзду українських музеологів у Самборі, його учасники приїхали до Лаврова на запрошення ігумена о. Пелеха. Усього було 23 осіб, серед них директор Національного музею І. Свінціцький, доктор В. Кобільник від музею «Бойківщина» в Самборі, О. Кульницька від музею «Стривігор» у Перемишлі, директор музею НТШ у Львові Я. Пастернак та інші [4, арк. 80].

Лаврівський монастир приваблював до себе не лише відомих церковних, культурних діячів, але й звичайних мандрівників. Наприклад, у червні-липні 1938 р. Львівське Товариство Вакаційної Оселі у Лаврівському лісі спорудило табір для студентів українських гімназій з всієї Галичини. У ньому перебувало 60 осіб з комендантом п. Гладким. 17 липня таборовики оглянули Лаврівський монастир, церкву, архів та город [4, арк. 93].

У 20–30-х рр. Лаврівський монастир матеріально підтримував інші релігійні та культурні інституції: допоміг побудувати церкву в Нанчілці Великій, подарував іконостас церкві с. Нанчілки, церкві у

Львові на Клепарові дав будівельного матеріалу вартістю біля семи тисяч злотих, допомагав церкві сестер василіанок по вул. Потоцького у Львові, василіанській церкві у Перемишлі, василіанським монастирям у Варшаві, Станіславі, також сприяв будівництву «Читалень» у сусідніх селах [4, арк. 79].

При першому приході радянської влади монастир пограбували, а його архівні матеріали вивантажено на підводи і вивезли в тодішній райцентр Стрілки, де багато знищили. Місцеві жителі встигли заховати частину ікон Онуфріївської церкви, але більшість їх пропала [19, с. 42]. Приміщення Лаврівського монастиря перетворені на військові казарми. Побувавши там у липні 1941 р. о. Іриней Назарко був вражений побаченим: «ніде не було дверей, усі вікна повіривані навіть з віконницями, в залах і келіях на підлозі солома або гній, а між ними подерті або недопалені книжки. В монастирській каплиці, де перед двома роками були ікони Христа і Богородиці, тепер великий портрет Сталіна» [13, с. 38]. Було зруйновано більшість господарських приміщень, у тому числі тартак, фільварок, деякі стайні та конюшні, в ставах випущено воду [19, с. 42].

Після війни в приміщенні монастиря відкрили школу-інтернат для неповноцінних дітей, яка знаходилася тут до серпня 1994 р. У церкві влаштували склад, у дзвіниці зберігали вугілля, а віцілілі господарські господарські будівлі використовувала школа. У двох монастирських приміщеннях відкрили поштове відділення, бібліотеку та клуб [19, с. 42]. Лише у 1963 р. постановою Ради Міністрів УРСР Лаврівський монастир взято під охорону держави з наданням статусу пам'ятки архітектури України [19, с. 43].

У 1990 р. церква св. Онуфрія була передана парафіянам Лаврова, у цьому ж році Лаврів отримав з Київської митрополії документи та статус про відновлення монастиря, але в його приміщенні ще довго знаходилася школа-інтернат, тому монастир ще не міг функціонувати. У 1993 р. до Лаврова приїхав перший монах о. С. Бондаренко, який незабаром став настоятелем храму св. Онуфрія, згодом прибуло ще двоє братів, які поселилися у келії, що належала школі. У 1994 р. школу перенесли у сусіднє приміщення, а пам'ятку отримали монахи.

Хоча монахів у монастирі, як правило, проживає відносно небагато, (близько 4–5), тут проводиться серйозна духовна, культурно-освітня робота. 12 числа кожного місяця у Лаврові відбуваються молитовні чужання. Тут відбуваються відпусти, урочисті Св. Причастя, реколекції [18, арк. 6].

25 червня 2011 р. з ініціативи настоятеля монастиря о. Миколая Ковалишина, стараннями Кир Іриней Білика і благословення Кир Юліана Вороновського до Святоонуфріївської церкви повернулися мощі св. Онуфрія (інша частина) [18, арк. 7].

Лаврівський монастир веде і допомагає іншим організаціям проводити виховну роботу з молоддю. На початку липня 2011 р. тут відпочивали члени молодіжних організацій, що діють при василіанських монастирях, у цьому ж місяці тут відпочивали діти та молодь із Самбора, літній християнський табір діяв у 2012 р. [18, арк. 10]. У червні 2013 р. тут функціонував табір «Веселі канікули», де було близько 65 осіб [18, арк. 65].

Поблизу Лаврівського монастиря декілька разів проходив етнофестиваль «Карпатця», під час якого відбувалися виступи народних колективів, показ та представлення виробів місцевих ремісників. У межах проведення святкових заходів IV Всесвітніх бойківських фестин, відзначення 800-річчя Лаврівського монастиря 28 липня 2007 р. у Лаврові себе представляли сільські громади району, свої роботи презентували народні умільці, письменники Старосамбірщини, виступали численні народні колективи, естрадні співаки. На святі було організовано запалення Бойківської ватри, вистріл гармати козацького куреня (громадської організації з м. Хирова). 3 серпня 2012 р. у рамках «Бойківських фестон» (1–5 серпня) у храмі відслужили молебні для приїжджих, після якого відбувся концерт бойківської народної пісні.

На території Лаврівського монастиря кілька разів проходила урочиста акція «Отчий ліс», організатором якою була Старосамбірська районна рада (голова В. Горбовий). Традиційно розпочавшись молебнем у церкві, потім посвяченням саджанців на церковному подвір'ї, які садили на горі св. Івана. Наступною частиною святкування було представлення різних мистецьких досягнень хороших колективів, ансамблів, поруч діяла польова кухня [18, арк. 6].

Лаврівський монастир є значним мистецьким та науковим осередком. Стало традицією вже чотири роки поспіль проведення у серпні «Школи відродження Бойківської ікони». Навчання проводять випускники Львівської національної академії мистецтв. Незмінним духівником та реколектантом школи є о. Тарас Рисей із Самбора. З 12 по 26 серпня 2013 р. у монастирських приміщеннях проходила чергова іконописна школа. За цей час учні мали змогу ознайомитися з технологією іконопису, історією створення ікон у візантійській традиції та писати власні. За два тижні кожен учень встиг написати дві ікони,

одну з них залишає у монастирі для музею іконописної школи, іншу забирає собі. Малюють на дошках за стародавньою технологією, яка сягає VII – VIII ст. фарбами на жовтковій темпері. Особливістю навчання у літній школі є монаший спосіб життя учнів: окрім занять, вони беруть участь у богослужіннях і реколекціях, після вечірньої молитви дотримуються мовчання, яке триває аж до ранку наступного дня. Стати учасником літньої школи може кожен бажаючий. У 2013 р. до занять у Літній іконописній школі у Лаврові зголосилися близько 40 хлопців та дівчат із Львівщини та інших регіонів України (Донецької, Івано-Франківської, Волинської). Допомогає духовенству Старосамбірська районна рада та районна державна адміністрація, забезпечуючи учнів харчуванням й проживанням. Після навчання учням видають сертифікат, який дає можливість проводити заняття з іконопису у недільних школах [8].

6 – 8 вересня 2013 р. у приміщеннях монастиря відбувалася II Міжнародна конференція з історії читання в Україні організована була інститутом історичних досліджень та Центром гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка, Українським Вільним Університетом (Мюнхен), Українським Католицьким Університетом (Львів). Під час конференції у м. Старому Самборі в залі засідань районної ради відбулася презентація творів Михайла Зубрицького. 7 – 8 вересня у приміщенні Лаврівського монастиря виступили: М. Кріль із доповіддю «Добромильське видавництво Гербуртів та його репертуар, поч. XVI ст.», А. Середяк «Галицький селянин і українська книжка: пошук шляхів взаємодоступу (кін. XIX – поч. XX ст.)», В. Фрис «Уявлення людей «посполитих» та духовенства про дії з книжкою у церкві (за матеріалами покрайніх записів XVI – XVIII ст. на кодексах)», Я. Грицак «Порівняльна географія друкування і читання в Австро-Угорській та Російській імперії, 1880–і» та інші [18, арк. 68].

Після відновлення Лаврівського монастиря у 1990-х рр. усталилася практика проведення великих прощ до обителі. Стало традицією, що напередодні свята св. Онуфрія, 24 червня відбувається проща із Самбора до Лаврова. Вона розпочинається Службою Божою перед чудотворною іконою Пр. Діви Марії у храмі Різдва Прсв. Діви Марії. Організуються піші прощі зі Старого Самбора, Хирова та інших населених пунктів. Зокрема, 18 серпня 2012 р. відбулася піша проща із села Спас до Лаврова, маршрут якої пролягав навпростець через гори [18, арк. 51]. Також 19 липня 2011 р. відбулася велопроща молоді з Самбора. А 28 вересня 2013 р. – проща з нагоди Року Віри з Старої

Солі з нагоди 1025-ліття хрещення України-Руси та присвячена Року Віри. Вона пролягала зі Старої Солі через села Стрільбичі, Біличі, Волошинова по лісовій та гористій місцевості [18, арк. 69].

Підсумовуючи, зазначимо, що як духовний осередок Старосамбірщини, Лаврівський монастир має багату історію, яка тісно пов'язана з історичним минулим краю та охоплює різні аспекти його функціонування. Обитель була і залишається важливим паломницьким центром, культурно-освітнім осередком і, як така, заслуговує більшої популяризації на теренах України, і також матеріальної підтримки, оскільки на даний час монастир, та церква св. Онуфрія потребують ґрунтовної реставрації.

Список використаних джерел:

1. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 364 (Лукань Роман-Степан – священник), оп.1, спр. 27 (Стаття «Могила князя Льва й Лаврівський некрополь» XIV ст. та виписки статей опублікованих в Лаврівських часописах 1927 – 1929), 114 арк.

2. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів), оп.1, спр. 170 (Листи монаха-василіанина Павла (Демчука) із Львова до невстановленого адресата про видавничу роботу, проведення з'їзду та ін. організаційні питання діяльності монастирів у Жовкві, Крехові, Львові), 36 арк.

3. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів), оп. 1, спр. 185. (Листи монахів василіанського монастиря у Лаврові Шептицькому А. з поздоровленнями та подякою за допомогу, обіти і заяви монахів Йосифа Ступницького та Методія Пискора), 8 арк.

4. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 684 (Протоігуменат монастирів св. Василя Великого обл. спасителя у Львові), (Василіанський монастир у Лаврові (історико-інформаційний нарис). 1292 – 1934. Зібрав о. Маркіян Когут, ЧСВВ. 1938.), оп.1, спр. 2100.

5. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 684 (Протоігуменат монастирів св. Василя Великого обл. спасителя у Львові), оп. 2, спр. 45 (Фінансовий звіт монастиря в с. Лаврів. 1935 – 1939 рр.), 63 арк.

6. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 684 (Протоігуменат монастирів св. Василя Великого обл. спасителя у Львові), оп. 2, спр. 46 (Звіти про перевірку фінансово-господарської діяльності монастиря василіан в Лаврові), 32 арк.

7. Великанович Д. Праця ОО. Василян / Великанович Дмитро // Діло. LVII. – Львів, 1936. – Ч. 138. – С. 2.

8. В Лаврові працюватиме школа бойківського іконопису // Бойкосвіт (6.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.http://bojkosvit.com/v-lavrovi-pratsyuvatyme-shkola-bojkivskoho-ikonopysu/](http://bojkosvit.com/v-lavrovi-pratsyuvatyme-shkola-bojkivskoho-ikonopysu/)

9. Голубець М. Лаврів (Історично-археологічна студія) / М. Голубець // Записки чина св. Василя Великого. – Том II. – Вип. 1–2. – Жовква, 1926. – С. 30–69.
10. Каровець М. Велика реформа Чина Св. Василя В. 1882 р / о. М. Каровець. – Л. : Бібліотека Української Католицької Організації. – Ч. II. – 1933. – 204 с. ; Ч IV. – 1938. – 499 с.
11. Луб І. Лаврівський помяник XVII – XIX вв. / о. Ісидор Луб // Записки чина св. Василя Великого. – Том VI. – Вип. 1–2. – Львів : Видавець о. Йосафат Іван Скрутень, 1933. – С. 313–317.
12. Мицько І. Про початки Святоонофріївського монастиря у Лаврові / Ігор Мицько // Лавра. – 1999. – № 6. – С. 27–35.
13. Назарко І. Три роки в Лаврові / о. Іриней Назарко, ЧСВВ // Літопис Бойківщини. – Ч. 1 (21) (1975. Травень). – Канада. – С. 29–38.
14. Рогов А.И. Фрески Лаврова // Византия. Южные славяне и древняя Русь. Западная Европа. Искусство и культура: сборный статей в честь В.Н. Лазарева. – М. : Наука, 1973. – С. 339–351.
15. Рожко М. Археологічно-архітектурні дослідження Лаврівського монастиря // Лавра. – 1999. – № 9. – С. 37–43.
16. Січинський В. Архітектура Лаврова. Бібліотека «Записок Чину Св. Василя В». – Львів : Накладом редакції «Записок ЧСВВ». – 1936. – 33 с.
17. Филипчак І. З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772 – 1930) // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1931 – Ч. 1. – С. 43–112.
18. Хроніка Лаврівського монастиря св. Онофрія оо. Василян. Розпочата з відновленням обителі у 1990-х роках. – Ч. II. – з 1.01.2011 р.
19. Швед Ю. Спаський та Лаврівський монастирі – осередки духовності й культури в Галичині / Ю. Швед. – Львів : Місіонер, 2000. – 112 с.